

સોવરામની સભા-૨

શ્રી

ભોજરાજની સભા.

ભાગ ૧ લો.

લખનાર,

J. M. Pandya.

અંદરાવવાડી નં. ૧-૨ મુંબઈ.

સંવત ૧૯૬૮

સને ૧૯૧૨

કિંમત દોઢ આનો.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
સામગ્રી
સરસ્વતી કૉપીરાઈટ-મંત્રાલય

શા. મગનલાલ જગજીવનદાસે, શ્રી 'સરસ્વતી' પ્રીન્ટીંગ
પ્રેસ, નં. ૩૩૨-૩૩૪, નાગદેવી સ્ટ્રીટ, મુંબઈમાં છાપે છે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૩૮૪૨ વર્ગાંક

પુસ્તકનું નામ ભોજ સમાજ સંસ્થા-૧

વિષય ૩

શ્રી ભોજરાજની સભા.

ભાગ ૧. લો.

શ્રીમાન નૃપતિ વીક્રમ મહારાજના વંશમાં માક્ષવ દેશમાં મુંજ-
રાજ મહા મોહોટો રાજ્ય થઇ ગયો. તેને પોતાના ભાઇ સીંઘૂલનો
પુત્ર ભોજરાજ નામનો એક બત્રીજો હતો. ભોજ નાનપણથીજ સર્વ
ગુણસંપન્ન, કલાકુશલ હોવાથી તેના ઉપર પ્રજાની પ્રીતિ ઘણી થઇ
તેથી પોતાની પાછળ ભોજ ગાદીવારસ થઇ ગાદીએ બેસશે, અને
પ્રજાનો તથા પ્રેમ મેળવશે એવી અદેખાઇ મુંજને થઇ. આ અદે-
ખાઇએ મુંજના હૃદયમાં ભોજને માટે દુષ્ટ વિચારો ઉત્પન્ન કર્યા
અને તે દુષ્ટ વિચારોમાં તણાઈ ભોજને જંગલમાં લેઇ જઇ મારી
નાખવા મુંજે ગોઠવણ કરી. રાજ હુકમ તુરત અમલમાં મુકાયો અને
ભોજને જંગલમાં લેઇ જઇ ઉઘાડી તરવાર કરી મારવા
તાત્પરતા થઇ. એ વખતે ભોજે તેમને ધણા કાલાવાલા કરી પોતાની
એક ચીઠ્ઠી મુંજને પહોંચાડી પછી સુખે મારવા વિનંતી કરી. પ્રભુની
કૃપા હોય તો દૈવ્યને પણ દયા આવે તે મુજબ થયું અને જ્યાં
ત્યાંથી લખવાનું સાધન મેળવી એક પાંદડાપર ભોજે નીચે પ્રમાણે
શ્લોક મુંજરાજને લખી મોકલ્યો:--

માન્ધાતાચ મહીપતિઃ કૃત્ત યુગા લક્ષ્મરમૂતો ગતઃ
 સેતુર્યેન મહોદધૌ વિરચિતઃ કા સૌદશા સ્યાન્તકઃ
 અન્યેષાપિ યુધિષ્ઠિર પ્રમૃતયો યાતાદિવં ભૂપતે
 નૈકેનાપિ સમજ્ઞતા વસુમતી નૂનં ત્વયા યાસ્યતિ ॥

હે રાજા ! માન્ધાતા રાજા સધળા પૃથ્વીનો પતિ અને સત્યુગના
 ધરેણા જેવો હતો તેપણુ મરી ગયો છે. રામચંદ્રજી કે જેણે મહા-
 સાગરમાં પાળ બાંધી અને રાવણને માર્યો તેપણુ હમણાં ક્યાં છે ?
 બીજા યુધિષ્ઠિર આદિ રાજાઓ પણ સ્વર્ગવાસી થયા છે. એઓમાંના
 કોઈની સાથે પૃથ્વી ગઈ નથી પણ તમારી સાથે આવશે ખરી !!!

ભોજની આ પ્રમાણે મર્મભેદક પત્રીકા લાંચી, કાકા મુંજની
 દુરમતી દુર થઈ, અને તુરત ભોજને પાછો ભોલાવી મંગાવી તેને
 ધારા નગરીનું રાજ્ય સોંપ્યું.

આ ભોજરાજા મહા પરાક્રમિ, જીતેન્દ્રીય અને ધર્મશીલ તથા
 પ્રજાપાલન કરવામાં ખુબુ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયો છે. વળી તે હરીશ્ચંદ્ર
 જેવો સત્યવાદી હતો, ચંદ્ર જેવો સીતલ અને સુર્ય જેવો પ્રતાપી
 હતો. આચાર પાળવામાં તે અગસ્ત સમાન હતો, કુલાચાર
 કર્મ અને ધર્મશાસ્ત્રનો જાણુ હતો. એ ભોજરાજાની સભામાં પાંચસો
 પંડીતો હતા. જેમાં માધ અને કાલીદાસ આદી મુખ્ય હતા. તે
 ભોજરાજાને એવો નિયમ હતો કે દરરોજ જે કોઈ નવી કવીતા કરી
 લાવે તેને સવાલાખ રૂપીઆ ધનામ આપતા. આથી આ મહારાજાની
 પૂન્યશાળી કીર્તિ દેશેદેશ ધણી પ્રસરી ગઈ. આવો સર્વ વિદ્યાજ્ઞ
 ભોજરાજા સર્વ દેશોમાં ઉત્તમ એવા માલવ દેશના ધારા નગરમાં

રાજ કરતો હતો. એ નગરમાં એક સોની અને બીજો બ્રાહ્મણ એ
 અને મિત્રો રહેતા હતા. બંનેની દુરબલ અવસ્થા હોવાથી સોનીના કહે-
 વાથી તેઓ બંને કમાવા માટે દુર દેશ જવા નીકળ્યા. ધણે દિવસો
 તેઓ વિજેષાક્ષ રાજના કનકાપુર નગરમાં આવી પહોંચ્યા. ગામમાં
 જમ બ્રાહ્મણે નિશાળ માંડી અને સોનીએ પોતાનો ધંધો
 ચલાવ્યો. બ્રાહ્મણની નિશાળ વખણાતાં શહેરના ઘણા ગૃહસ્થોએ
 પોતાના છોકરાઓને તે નિશાળે ભણવા મુક્યા. વખત જતાં
 રાજાએ પણ પોતાનો કુંવર ભણવા મોકલ્યો. આમ કરતાં કરતાં
 બાર વર્ષ વીત્યાં, અને સોનીએ પણ પોતાના ધંધામાં પૈસા
 ઠીક પેદા કર્યાં હોવાથી તે બ્રાહ્મણ પાસે આવ્યો અને કહેવા
 લાગ્યો કે, મને તો હવે ધર યાદ આવે છે જેથી દેશમાં જાકું છું.
 તમારે આવડું હોય તો તૈયાર થાવ નહીં તો મને રજા આપો. આ
 સાંભળી બ્રાહ્મણ રાજ પાસે રજા લેવા ગયો. પરંતુ રાજાએ કહ્યું
 ત્યાં જવાની શી જરૂર છે તમારાં સ્ત્રી છોકરાં માટે જોમ્મએ એટલા
 પૈસા તમારા મિત્ર ઉપર તમને પુરું વિશ્વાસ આવે તો તે સાથે
 મોકલો. પરંતુ હે મહારાજ ! સોની સર્વ તરફરોતો સરદાર ગણાય
 છે અને તેનો વિશ્વાસ કરનાર હાપણુ વિનાનો કહેવાય છે. જો તેની
 સાથે જરૂર, જવાહીર મોકલ્યું હોય તો પરીપૂર્ણ તે પહોંચાડે નહીં એવા
 તેના શુચ્છ હોય છે. હે અજ્ઞાન તમો જોડું ન લગાડશો મેં તો ફક્ત તેના
 શુભાનુજ વર્ણન કર્યું છે પછી તમારી મરજી. બ્રાહ્મણે કહ્યું, મહારાજ
 આ મારો મિત્ર સોની પરમ સાધુ અને પવિત્ર છે. અને તેનો
 વાંક કહાડવા જેવો તે નથી. એવું બ્રાહ્મણે કહેતાથી રાજાએ
 મુત્રતી ગુરુ દક્ષણામાં ચાર અમુલ્ય રત્ન બ્રાહ્મણને આપ્યા. બ્રાહ્મણે
 પોતાની સ્ત્રીને દેશમાં જમ આપવા તે અણુમોલ રત્ન સોનીને

આપ્યાં. સોની આ અમુક્ય રત્નો લેઈ મારગે પડ્યો. તેણે રસ્તામાં વિચાર કર્યો કે એ દુરબલ બ્રાહ્મણને આવા અમુલ્ય રત્ન આપું નહીં અને હુંજ મોટો ભાગ્યવાન થઉં. આવો વિચાર કરતો કરતો ઘેર આવ્યો. અને સ્ત્રી આગળ દુકાવા લાગ્યો કે અમોને તો ઇષ્ટદેવ દેશ્યા. અને ઉત્તમ ખેમુલ ચાર રત્ન પ્રાપ્ત થયાં એમ કહી તે સ્ત્રીને આપ્યાં જેણે ખાટની નીચે ઉંડો ખાડો ખોદી તેમાં સંતાડયાં. અને પેલી બ્રાહ્મણની સ્ત્રીને ઘેર ચાર પટેલીઆઓ લેઈને ગયો. બ્રાહ્મણની ખખર અંતર કહી તે થોડા દિવસમાં આવશે એવું કહી ચાર હુન તેના હાથમાં મુક્યાં અને જણાવ્યું કે બ્રાહ્મણે મને જે કાંઈ આપ્યું છે તે પંચના રૂપ તમને આપું છું. ધણે દિવસે પતિની ખખર આવેલી સાંભળી બ્રાહ્મણની સ્ત્રી ધણી આનંદીત થઈ અને સોનીએ ચાર હુન આપ્યા તેમાંથી એકનાં વસ્ત્ર લાવી, ખીજના લાકડાં ભર્યાં, એક દેવાદાર લેઈ ગયો અને એક રહ્યો તે ઘર સંચરમણમાં ખરચ્યો. એ રીતે ચારે હુન પુરા થયા. આ વાતને ધણા દિવસ વહી ગયા અને રત્નની વાત વિસારે પડી.

રાજકુંવરની વિદ્યા પુરી થવાથી રાજાએ બ્રાહ્મણને ધણું સનમાન સાથે ઘેર જવા રત્ન આપી. પ્રથમ અષ્ટ રત્નો આપેલા છે એટલે એકલા ઘેર આવતાં ચાર, લુટારા જીવની હાણુ કરે માટે બ્રાહ્મણ આ વખત ખીજ કાંઈપણ સાથે લાગ્યો નહીં અને ઘેર આવ્યો. ધણે દિવસે ઘેર આવવાથી સગાં વહાલા વીગેરે સમુદ મળવા આવ્યો. બ્રાહ્મણ આવ્યાની વાત સોનીએ પણ જાણી અને તે પણ તેને મળવા આવ્યો અને કુશળ સમાચાર પૂછ્યા.

આન એકમેકને મળી સર્વે અરધી રાત જવાથી એકબીજાને ઘેર ગયાં. સર્વ ગયાં એટલે બ્રાહ્મણ, બ્રાહ્મણી બેઠા ઘરમાં એકલા

રહ્યાં. એટલે બ્રાહ્મણે સ્ત્રીને કહ્યું:—હે સ્ત્રી ! તું દખી થાય છે અને દરીદ્રતા કેમ વેટે છે ? મેં ચાર રત્ન તને મોકલ્યાં છે તેને સાચવી શું કરવા રાખ્યાં છે ? લાંબુ તે રત્નો ક્યાં મુક્યાં છે આપણે તેને વટાવીએ. અને છોકરાં છઠ્ઠાં પરણાવી લોકતું મેહેણું દુર કરીએ, ગગન મંડળમાં ગાળે તેવા મહેલ બાંધીએ અને આનંદ વીલાસ ભોગવીએ. સગાંઓ તેડી તેમને આભૂષણ પહેરાવીએ, મોટા મોટા મહારાજ કરીએ અને મનુષ્ય દેહ ધર્યાનો દહાવો લઇએ. બ્રાહ્મણના આવાં વચન સાંભળી સ્ત્રીને ઘણો ક્રોધ થયો. અને વિચાર કર્યો કે હાલોમાલો ઘેર આવ્યો તેથી રસ્તામતેને તે વિચાર કરતાં ઘેલો થએલો જણાય છે પરંતુ તેવી રીતે ધન ધન કરતાં જીવ જશે અને તેમાં કંઈ દેખવાનું નથી. એવું વિચારી તેણે બ્રાહ્મણને કહ્યું:—હે નાથ ? આપ ઘણું દુરથી આવ્યા છો જેથી શરીર શ્રમીત થયું હશે માટે હવે સુખે નિદ્રા લ્યો, અને જરતી જાંખના છોડી દો. જે એને એ જાંખનામાં જીવ જશે તો કુંભીપાક નામના નર્કમાં પડાશે અને વળી લોકમાં હાંસી અને ધરમાં હાણ થશે. તમે સુખે ઘેર આવ્યા એજ લાખો રૂપીઆ છે. આપણે ધનને શું કરવું છે ! માટે તેવી ઘેંઝછા જવા દો. એમ કહી તે સ્ત્રીએ તે બ્રાહ્મણને સમજાવ્યો. સ્ત્રીના એ પ્રમાણે વચન સાંભળી બ્રાહ્મણ ખેલ્યો હે તરૂણી ! મેં સોની સાથે ચાર રત્ન મોકલ્યાં છે અને તું મને ઘેલો કહે છે એ વાત મને વિપરીત લાગે છે. જે હું આ વાત તારા આગળ ખોટી કરતો હઉં તો મને ઇશ્વરની આણ છે. સ્ત્રીએ કહ્યું હે સ્વામીન તે સોની સાથે તમે ચાર હુન મોકલ્યાં હતાં તે તેણે મને આપ્યા હતા. જે તેજ દિવસ મેં ધરકામમાં ખરચી નાખ્યા છે. વનીતાની વાત સાંભળી બ્રાહ્મણ અજબ થયો. એમને એમ ચીંતામાં રાત્રી વ્યતિત થઇ અને પ્રાતઃકાલ થયે

આહણુ ઉઠી સોનીને ઘેર ગયો અને તેને કહ્યું કે વાહવા ભાઈ આ
 જાણીને મારી ઝોરતને તેં ચાર રત્ન નહીં આપ્યાં એ તારી અકલને
 સાબાશ છે. આ સાંભળી સોની હસવા લાગ્યો અને તેની મસ્કરી
 કરતો બોલ્યો વાહવા મહારાજ તમે બધા અને રત્ન આપનાર. રત્ન
 શાં ને વાત શું? સોનીનું આ મુજબ બોલવું થવાથી અ.કલે તો
 મોટી પોકપોક મુઠવા માંડી. તે સાંભળી આજુબાજુથી લોકો એકઠા
 થઈ આવ્યા. આ જોઈ સોનીએ કહ્યું હે મહારાજ પંચ સમક્ષ તે મેં
 ત્હારી સ્ત્રીને આપ્યાં છે, અને હવે પાછો ગળે પડવા આવ્યો છે તેમાં
 ત્હારું કંઈ વળનાર નથી. કોઈ શાહુકારને ગળે પડ કે કાંઈ હાથ આવે.
 મહારાજ ભોજના રાજમાં આવી રીતે તું ખીજવાર રત્ન લેવા ગળે
 પડે છે તે નમશે નહીં. છેવટ માહોમાહે રાડ થતાં છેવટ સર્વે રાજ
 પાસે ગયા. રાજએ આહણીને બોલાવી અને પ્રથમ આહણને પૂછ્યું.
 હે મહારાજ ખોટું બોલશો નહીં સાચી ફરીયાદ કરજો. નહીં તો
 તેમાંથી સાચું પરીણામ આવશે નહીં. આહણે કહ્યું નહીં મહારાજ હું
 સાચું કહું છું કે એ સોનીને મેં મારી સ્ત્રીને આપવા ચાર રત્ન
 આપ્યાં હતાં. રાજએ આહણની સ્ત્રીને બોલાવી પુછતાં તે રત્ન મળ્યા
 સંબંધી તેણે ઇન્કાર કયો. આથી રાજએ સોનીને કહ્યું:—હે સોનાર
 સાચેસાચું કહે કે તેં રત્ન આપ્યાં છે કે આ આહણ નામુકરજ જાય છે.
 સોનીએ કહ્યું હે મહારાજ આહણનું ધન ફરીજન પણ ન રાખે અને એ
 રાખનાર દસ અવતાર સુધી રોગી રહે એ હું શાસ્ત્રથી જાણું છું. મેં
 તે રત્નો આ આહણની સ્ત્રીને સાંજના ચાર ઘડી દહાડો રહ્યો તે વખતે
 આપ્યાં છે. રાજએ કહ્યું બધું ખરું પણ એમાં કોઈ ત્હારો સાક્ષી છે કે
 સોનીએ કહ્યું હે નૃપસત્ત્વ મેં કાચુ કામ રાખ્યું નથી. એ રત્નો મેં ચાર
 પંચોના દેખતાં આપ્યાં છે. સોનીએ એમ કહી સાક્ષીઓના નામ

આપતાં તેમને બોલાવી પૂછતાં તેઓ બોલ્યા કે હા તે સોનીએ આ
આલ્મણની આ સીને અમારા દેખતાં ચાર વસ્તુ સોંપી છે. ભાંચીઆ
ઉભા કરેલા સાક્ષીના ઉપર પ્રભાણેના પુરાવાથી સોનીની વાત રાજ્યે
માન્ય કરી અને આલ્મણ જુઠો ઠર્યો. રાજ્યે તેને કહ્યું હે આલ્મણ
મારા રાજમાં તું આલ્મણ થઈ ખોટું બોલ્યો માટે તને સુળાએ ચઢાવવો
જોઈએ પણ તું જાતે આલ્મણ હોવાથીજ તને દેશનીકાસની શિક્ષા
કરું છું.

રાજાનો હુકમ થતાં આલ્મણ તથા આલ્મણીને પકડી સીપાઈઓ
હથ્થોદાર મુકવા લેઈ ચાલ્યા. રસ્તામાં જે કોઈ તેને જીવે તે જીવું બોલે
તેના આ હાલ. જીવું બોલનારની આ દશા. એમ કહેવા લાગ્યા. આ
વરધોડો આમ કરતાં શહેર બહાર આવ્યો.

શહેર બહાર એક ટીંબો-ટેકરો હતો. તે ઠોકાણે ગામનાં દોર
ચરાવનાર ગોવાળીઆઓના છોકરા એકઠા થઈ દરરોજ બેસતા
હતા. દરરોજ તેઓ નવી નવી રમતો રમતા અને પોતાનો વખત
પુરો કરતા હતા. તેમાં એકાદો રાજ બનતો, એકાદો કામદાર
બનતો, એક સત્રજાનો ન્યાય કરતો એવી રમત ચાલતી હતી.
આજ પણ તેવીજ રીતે એક રાજ બની ટેકરે આસન કરી બેઠો
છે. સાથે જીજ્ઞ દશ વીસ ગોવાળના છોકરાઓ તેની આગ્રુબાગ્રુ
વીંટાઈ બેઠા છે. એટલામાં રાજના સીપાઈઓ પેલા આલ્મણ,
આલ્મણીનો સરથસ લેઈ ત્યાંથી જવા લાગ્યા. આલ્મણ, આલ્મણી
ઠકલાંજી કરી રહ્યાં છે, સોની તેમને વળાવા સાથે આવેલ હોવાથી
મુઠપર તાલ દઈ રહ્યો છે અને હજારો ભોકાનાં ટોળાં ને ટોળાં તે ત-
માસો જોવા એકઠા થાય છે. આ જોઈ પેલા રાજ બનેલા ગોવાળના

છાદરાએ ખીજાએને પૂછ્યું—અહ્યા આ ઘોંઘાટ ને તોફાન શું છે ? જાણે તપાસ કરો જોઈએ. તે સાંભળી તેમાંથી એ ચાર જણ લાકડી-એ લઈ ઉઠ્યા અને તપાસ કરવા ગયા. સઘળી ખીના જાણી લઈ તે રાજા અનેલા ગોવાળ આગળ વીઠીત કરી. તે ગોવાળે હુકમ કર્યો કે જાવ તે સઘળી આશામીએને ચત્રે રજી કરો. પોતાના રાજાને હુકમ ચવાથી બાળગોવાળ મંડળી સઘળી લાકડીએ લેઈ ઉપડી ને સીપાઈ-એની પણ દરકાર ન કરતાં પેલા બ્રાહ્મણ, બ્રાહ્મણી, સોની વીગેરેને ગોવાળ રાજા પાસે ખેંચી લાવી રજી કર્યાં.

ગોવાળ રાજાએ સોનીને પૂછતાં રત્ન ચાર સાક્ષી રૂપે આપ્યાં છે જણાવ્યું. ત્યારે બ્રાહ્મણીએ પોતાની સઘળી હકીકત નીવેદન કરી રત્ન નથી મળ્યાં જણાવ્યું. પેલા રાજા અનેલા ગોવાળે આ ઉપરથી અકલ દોડાવી પેલા સોનીના સાક્ષીએને બોલાવી મંગાવ્યા અને તેમને રત્ન સાંખી હકીકત પૂછતાં તેઓએ જણાવ્યું કે અમારાં દેખતાં સોનીએ બ્રાહ્મણીને ચાર રત્ન આપ્યાં છે. દિર્ઘદ્રષ્ટિએ વિચાર કરી તે ગોવાળે તે ચારે જણાને એકબીજાને જોઈ ન શકે તેવા જુદા જુદા માણસોના પેરામાં રાખ્યા અને દરેક સાક્ષીને માટીનો લોચો આપી જણાવ્યું કે રત્ન જ્યારે તમરી રૂપે આપવામાં આવ્યાં ત્યારે તે કેવા ઘાટનાં હતાં. તે બનાવી લાવો. આ ચાર સાક્ષીમાના એક જણે રત્નનું મોઢું જોએલું નહીં તેથી ચારે વિમાસણમાં પડ્યા, આખર જેની જેવી ભુલ્લી ચાલી તેવા ધરો, ગોળો, કોડીયું કે કુલડી ધડી રાજા આગળ રજી કર્યાં. રાજાએ પૂછ્યું તમે ચારે જણાએ સોનીએ બ્રાહ્મણીને રત્ન આપ્યાં ત્યારે સાથે હતા અને સાથે નજરે જોએલાં. કહો છો ત્યારે તમે ચારેએ તે રત્નના નમુનાનો ઘાટ જુદો જુદો કેમ ધડ્યો ? માટે

તમારૂં આમાં કાંઈક જુઠાણું છે. જાવરે એ ચાર જુઠાઓને પેલા ઝાડે બાંધી ખુજ માર મારે ત્યારેજ એ સાચું બોલશે. રાજાને હુકમ થતાં ગોવાળ સેન્યે એકદમ તે ચારે સાક્ષીઓને ઝાડ સાથે બાંધી બંદોબસ્ત માંડ્યા. એટલે તેમણે કહ્યું બાધ સાહેબ અમને મારશે નહીં અમને તો સોનીએ લાંચ આપવાથી અમે જુદી સાક્ષી પુરી છે. એ મુજબ સાચું કહેતાં તેમને છોડ્યા. અને સોનીને પકડી હાથે મસ્તકે લટકારી વડની મુળીનો માર મારવા માંડતાં આખરે તેણે પશુ ખરી વાત કબુલ કરી અને ઘેરથી રત્ન મંગારી રજુ કર્યાં ત્યારે તેને છોડવામાં આવ્યો. સઘળા લોક આ ગોવાલીઆઓનો ન્યાય જોઈ ધણા ખુશી થયા. ગોવાળ રાજાએ બ્રાહ્મણને ચાર રત્ન પારખી લેવા જણાવ્યું અને સોની જુદું બોલ્યો માટે તેનું કાળું મોઢું કરી ગામમાં ફેરવવા હુકમ કર્યો. એટલે ચાર ગોવાળે હઠી સોનીને પકડી તેનું મુખ કાળું કરી ગામમાં ફેરવવા લેઈ ગયા. બ્રાહ્મણને દેશપાર કરવા જનાર સીપાઈઓ આ જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યા અને આ સઘળા હેવાલ રાજાને કહેવા રાજ્ય સભા તરફ ગયા.

બોળો રાજા બોજ કચેરી કરી બેઠો છે ત્યાં આગળ થઈ સોનીનું સંરક્ષણ જતુ જોઈ લોકોનો કોલાહલ સાંભળી તપાસ કરાવી તો પ્રતી-
હારે જણાવ્યું કે, આપે જે બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણીને રત્ન માટે જુદું બોલવાથી દેશપારની શિક્ષા કરી હતી તે બ્રાહ્મણને સોની પાસેથી ગોપ રાજાએ ન્યાય કરી રત્ન આપાવ્યા અને સોની જુદો પડવાથી તેનું વઢન શામ કરી શહેરમાં ફેરવે છે. આ સાંભળી બોજરાજા તાજુ થયો અને પ્રધાનને લેઈ છઠી સ્વારીએ જ્યાં ગોપરાજા હતો ત્યાં ચાલ્યો. ગોપ રાજાએ બોજ નૃપતીને રાજ્ય રીતી પ્રમાણે આદર સત્કાર કર્યો. રાજાએ

તેને અનેક સમજાઓ ધણી ચતુરાઈ વાપરી પૂછી જેનો યોગ્ય ઉત્તર પેલા
 ગોષ્ઠી નૃપતીએ આપ્યો. આથી ભોજ ધણે રાજી મમે અને તેની ક્ષિપ્ત
 લેખને ઘેર મગો. એમ કરતાં સૂર્યાસ્થ થવાનો સમય મતાં સર્વે ગોષ્ઠી ગાયે
 લેખને ઘેર જવા લાગ્યા તેમાંજ પેલો રાજા અનેલો છોકરો પણ હતો.
 આ છોકરાએ ન્યાય સુઠવેલો જોઈ સર્વે વિસ્મય થયા. રાજા ભોજે તેને
 પાતાની પાસે બોલાવી મંગાવ્યો. અને તેને ઘણો આદરસત્કાર કરી
 પાતાની પાસે બેસાડ્યો પરંતુ તે ભરવાડનો છોકરો અત્રે તો ખીલકુલ
 મુરખ અને રાત્રી ઢોર જેવો દિસવા લાગ્યો. આથી રાજાએ પ્રધાનને
 તેનું કારણ પુછતાં પ્રધાને તે ગોષ્ઠી યોગ્ય રીતે તપાસ કરી તો તેમાં કાંઈ
 દેવત નથી પરંતુ તે જ્યાં બેસે છે તે આસનનો કાંઈ પ્રતાપ હોવો
 જોઈએ એવું રાજાને કહ્યું, રાજાએ પ્રધાનના આ જવાબથી
 તુરત જ્યાં ગોષ્ઠી લોકોનો ગઠ જ્યાં સઘળા ગોવાળીઓ
 ઘેનને ચરાવતા વિશ્રામ લેતા હતા, તે બોદી નાખવા હુકમ
 કર્યો. બોદતાં બોદતાં અંદરથી એક અમુલ્ય સીંહાસન નીકળ્યું. જે
 સીંહાસન રત્ન જડીત્ર અને સુવર્ણ છત્રચામરયુક્ત, બત્રીસ કનક
 પુતળીથી શોભતું હતું. આ આસન ભોજ રાજાએ સમામાં આપ્યું
 અને તેને સાચસુધ કરાવ્યું. સીંહાસન ઘેરાવામાં બત્રીસ ગજ ગોળાકાર
 હતું. તેના ઉપર હાથ હાથની બત્રીસ સુવર્ણ પુતળી જડી લીધેલી હતી.
 અને બત્રીસની પાછળ આવન રત્નમય પુતળીઓ જડી લીધેલી હતી.
 સીંહાસન પાંચ પગથીઆં ઉંચું હતું અને તેના શીખરે પંચડંડ ફરફરતા
 હતા તથા તેના ઉપર અનુક્રમે પુતળીઓ જડી તે શોભાવવામાં આવ્યું
 હતું. આ પુતળીઓનું સ્વરૂપ ધણું અવરણીય અને સાક્ષાત વીધાતાએ
 જાણે પુરસદ લેખ હાથે ધરી હોય એવું સુંદર હતું. વળી દરેકના હાથ-
 માં વાજીત્રો હોવાથી કાંઈ વેણા વગાડતી હોય, તો કાંઈ યંત્ર ફરવતી

હોય, તો કોઈ મૃદંગ બગવતી હોય એમ વિધિવિધિ વાજાંત્ર વગાડવા તરફ ચઢી હોય એમ દિસતી હતી.

આ સુંદરુ રણીઆમણા બબ્બ જોતિમય ચક્રકાટવાળા દેવ સીંહાસનને સાફસુદ કરાવી રાજ્યે તેના ઉપર બેસવા મુહુર્ત જોવા જોઈ જોઈ આવ્યા. જોશીએ ટુંક મુદતમાં જ મુહુર્ત આપવાથી તે દિવસ રાજ્ય ભોજો મોટા ઉત્સવનો માનવા સર્વને જણાવવાથી જેમ કોઈ રાજ્ય માદીપતિ થાય અને રાજ્યમાં હર્ષ પ્રભા છવાઈ રહે તેવો આનંદ આખા રાજ્યમાં છવાઈ રહ્યો. રાજ્યને મન પાલુ હર્ષ માતો હતો નહીં. ભાટ, બ્રાહ્મણ, ચારણ, રાજ્ય ભોજની વાહવા ગાઈ રહ્યા છે. ઢાલ, મૃદંગ વાજાંત્રો વાજી રહ્યાં છે. ભેરી, તુરી, નાદ થઈ રહ્યા છે. મુહુર્ત સમય થતાં રાજ્યે સીંહાસન ઉપર વેદાકત રીતે અભીશેક કરાવી, પુષ્પ, ચંદન, કુમકુમથી તેનું પુજન કર્યું. અને ઘણાજ મોટા હર્ષ વચ્ચે રાજ્ય સીંહાસન ઉપર બેસવા પગ મુકવા જાય છે કે તેમાંથી જડેલી સુવર્ણ રત્નજડીન પુતળીઓમાંની એક નંદા નામની પુતળી તેને સીંહાસન પર ચડતો અટકાવતાં બોલી:—

“ખચરદાર હે નૃપતિ આ સીંહાસન ઉપર બેસવા તને હક્ક નથી.”

સુવર્ણ પુતળીનું આ પ્રમાણે વચન સાંભળી સર્વ સભા વિસ્મય થઈ. રાજ્ય ઘણો વિચારમાં પડ્યો. તેણે હાથ જોડીને તે પુતળીને પુછ્યું:—હે! દેવાંમના મને આ સીંહાસને નહીં બેસવા દેવાનું શું કારણ? આ સીંહાસન કોનું છે. અને કોણ બેસશે એ મને સંભળાવશો.

નંદા—હે રાજ્ય ભોજ, ઇંદ્ર થકી જે ઉત્પન્ન થયેલ, મહાધીર, હરસિદ્ધિના ઉપાસક, પરદુઃખભંજન રાજ્ય વીક્રમ જેણે જન્મત-

માં પરોપકારમાં પોતાનો દેહ અર્પણ કરેલો હતો, જેનો શક ત્યાં છે, તે નવખંડના નૃપતીયંત્રનું આ સીંહાસન છે. અને જે તેના જેવો દાતા, વિર, અને ભગવદ્ભક્ત થશે તેજ આ સીંહાસને ખેંચી શકશે; નહીં તો ખીજને ખેંચવાનો હક્ક નથી પણ તેણે આ સીંહાસનની પુજા કરવી.

ભોજ—હે સુંદરી તારી વાત હું ધણા આભાર સાથે કબુલ કરું છું અને હાથ જોડી વિનંતી કરું છું કે એ મહાવીર પરદુઃખ-ભંજન મહારાજ વિક્રમ રાજની પરોપકાર સંબંધી શી વાત છે તે મને જણાવી તે પવિત્ર કથાથી પાવન કરશે.

નંદા—હે રાજ ભોજ! વિક્રમ રાજની કથા હું ધણી ખુશી સાથે તને કહે છું. જો કેામ એ પરદુઃખભંજન નૃપતિની પવિત્ર કથા સાંભળશે તે દુઃખ શોકથી મોકળો થઈ સુખીઓ થઈ જશે:—

ઉજ્જયિની.

હે રાજ ભોજ! મહારાજ વિક્રમની ઉજ્જયિનીમાં રાજગાદી હતી. આ ઉજ્જયિની માળવ દેશમાં ગંગા સમાન પવિત્ર ક્ષીપ્રા નદીના તટપર તીર્થક્ષેત્ર સમાન શોભી રહી છે, જે ક્ષીપ્રા નદીના તટપર ગાંધર્વ મસાણુ અને તેનીજ પાસે શ્રી મહાકાલેશ્વરનું ભવ્ય જોતિર્લિંગ દેવાલય છે. તથા તે વચ્ચે હરસીદ્ધ માતાનું સ્થાનક છે. નદી કાંઠે સીદ્ધ વડ છે જેના મધે ચોરાસી સીદ્ધ વસે છે, તથા બાવન વીર તેમાં ખેલે છે.

ભૂતાવળનું રાન ગાંધર્વ મસાણુ પાસેજ હોવાથી ચોસઠ જોગણી અને યક્ષ, કીનર, ગાંધર્વ, ભૂત, પ્રેત, વંતર, વીગેરે ચોરાસી સાખ ચેટક આ મહાન વડમાં વસતાં હતાં. વળી એક મોટો વેતાળ

રહેતો હતો. અષ્ટમેરવ પછી ત્યાંજ હતા. મહારાના આ મહા બંધકર દેવતાઓ, ભૂત, પ્રેતના વસવસાટવાળા અલોકીક શહેરની અંદર અદારે વર્ણુ પોતપોતાના ધર્મ પાળતી વસતી હતી. આ ઉજ્જયિનીમાં જરાપણ કોઇને આધી વ્યાધી હતી નહી. મનવાંછીત વર્ષા વરસતો હતો અદારે ભારવનરૂપતી ત્યાં ફળે છે. જ્યાં ચોર, લુચ્યા, લકંગાઓનો ભય નથી એવી આ અપ્રતિમ નગરીમાં પરદુષ્મન જન મહારાજા વિક્રમ રાજ કરે છે. આ વિક્રમ રાજાને માતા હરસીદ પ્રતાપે સર્વ દેવ દેવીઓ, ભૂત, પ્રેત, વેતાળ આદિ વણ્ય હતાં; છપન કોડ વસ્તીના ધણી તે વિક્રમ રાજાના રાજ્યમાં ગૌ, બ્રાહ્મણુપર પૂર્ણ સ્તેદ રાખવામાં આવતો. વિક્રમ રાજા પરદુષ્મન જન હતો અને તેણે દુનિઆના દુઃખો દુર કરવા પોતાની જાતને ધણું સંકષ્ટ આપી તે દુઃખો દુર કર્યા છે. તે પવિત્ર ચક્રવર્તિ—શક પ્રવર્તક પરદુષ્મન જન મહારાજાના પરાક્રમની પવિત્ર કથા એવી છે કે:—

સૂવર્ણ મૃગ.

ઉજ્જયિની નગરીમાં એક આહર રહેતો હતો તે દરીદ્રિ અવસ્થાવાળો હતો. ઘરમાં બેરી તેને ચાર દીકરા હતા. આ આહરનું નામ નરપતિઓ હતું. દરરોજ તે જંગલમાં જઈ નાના મોટા જન-વર મારી લાવી પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન કરતો હતો. એક દિવસ તે આહરને જંગલમાં કંઈ શીકાર નહી મળવાથી ધણો શોકાગ્રસ્થ થયો, અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે રાત્રી પડવા આવી તોય કાંઈ મળ્યું નહીં તો શું લેઈ ઘેર જઈ? હાથેમાથે જમણે તો ખાપડી અને ચાર છોકરાં ખાવા માટે જંપા નહીં દીધે. માટે જ્યાં કોઈ ઝાડપર રાત્રી વ્યતિત કરી સવારે કાંઈ મળશે તે લેઈ ઘેર જમણ. એવો નિશ્ચય કરી, તે એક

વડના ઝાડ ઉપર ચડ્યો. થોડી રાત્રી જતાં તેના સામે વિચીત્ર અને લા
સ્પદ બનાવો બનવાથી તે આહેરને પ્રથમ પોતે જાણે કંઈ સ્વપ્ન જો
હોય એમ જણાયું. વળી થોડીવાર પછી સ્વપ્ન નહીં પણ આ બન
તો પ્રત્યક્ષ થતો જોઈ તેને ઘણો ચમત્કાર જણાયો. એ દેખાડુ થું હતો

જે વડ ઉપર એ આહીર બેઠો હતો તેની સામે મેદાનમાં પ્ર
તો સાત પુરુષ આવ્યા, અને તેઓએ ત્યાંની જમીન સાફસુફ ક
બાદ ખીજા અસંખ્ય લોકો આવ્યા. તેઓ એક એકો
સીંહાસન લેઈ આવ્યા. તે સીંહાસન ઇંદ્રાસન સમાન શી
આપતું હતું. એ સીંહાસન વડ નીચે ગોઠવવામાં આવ્યું. તે સીંહા
ઉપર એક હરણ બેઠેલો જણાયો. એ હરણના સીંગડા સોનાના હ
માથે મુક્તાશ્વજનો હાર હતો. પગે કુધરીઓ ધમકી રહી હતી. પ
ચાર સેવકો ઉભા હતા તેઓમાંથી એ સીંહાસનારૂઢ થએલા હરણરાજને
એક ચામર ઢરતો હતો. તો ખીજો છત્ર ધરતો હતો, કોઈ વીજણાથી વા
નાખતા હતા, કોઈ છડી લેઈ ખારણે ઉભા હતા. એવી રીતનું જોત
જોતામાં આ કળીયાર રાજાનું અલોહીક નગર વશી રહ્યું. તેઓ સર્વેનો
હાઠ દેવ લોકનાં જેવો હતો. મોટા મોટા મહેલ, મેડી ને બગીચા હતાં.
રાજ સીંહાસન આગળ પાટપર પીતામ્બર પાથરી દીધાં હતાં. ખીજા
બાળુ સોનાની હીયોળાખાટ ઝુલતી હતી. અઢારે વરણ આ કીલ્લેબંધી
રણીઆમણા નગરમાં વસતી હતી. અમૂલ્ય ઘોડા, હાથી, વીગેરે તમામ
જાતના પશુઓ પણ હતા. સઘળાં પ્રાણી હાલતાં, ચાલતાં કામ કરતાં
ખરાં પણ તેમાંથી કોઈ બોલતું નહીં. સઘળાને વાચા જાણે ન હોય તેવી
રીતે આખા શહેરની વસ્તીનો વહીવટ પેલા વડપર ચઢેલા આહીરે
જોયો. આમને આમ ચાર પ્રહર બ્યતિત થયા—સૂર્યનો ઉદય થવાનો સમય

